

Draaiboek herstart onderwijs in de basis- en secundaire scholen

Waarom dit draaiboek?

De coronacrisis plaatst iedereen voor enorme uitdagingen. Ook onderwijsprofessionals, leerlingen, ouders en het brede ondersteunende netwerk. Het begon met de plotse schorsing van de lessen op school. Na de paasvakantie zijn leraren begonnen met het 'preteachen' van nieuwe leerstof op afstand. Dat gebeurt grotendeels digitaal.

Op een bepaald moment zullen leerlingen opnieuw op school les krijgen, mits de heropstart in andere maatschappelijke sectoren gunstig wordt geëvalueerd en lessen op school hernemen voldoende veilig wordt geacht.

Dit draaiboek is in eerste instantie een houvast ruim vooraf voor individuele scholen voor de exitstrategie¹. Je kan hiermee checken of je al aan alle aspecten van een herstart in jouw school gedacht hebt, ook als je daar nu al proactief mee bezig bent.

Dit draaiboek zal jou ook helpen om te bepalen wat in jouw situatie mogelijk is. Ga erover in overleg met je preventieadviseur en het lokaal overlegcomité en maak op basis van een risicoanalyse goede keuzes.

Jouw schoolspecifieke keuzes hebben soms ook implicaties voor andere scholen. Leerlingen veranderen namelijk soms van school en dragen de beslissing van hun vorige school mee. Ook daar houdt dit draaiboek rekening mee. Het zet de neuzen in dezelfde richting, met respect voor de professionaliteit en autonomie van scholen.

Bij de ontwikkeling van dit draaiboek zijn veel partners betrokken: pedagogische experts, de onderwijsverstrekkers, vakorganisaties, de CLB-netten, de onderwijsadministratie en het kabinet Onderwijs. Bij de uitrol zullen veel partners de scholen ondersteunen: de CLB's, de pedagogische begeleidingsdiensten, de onderwijsinspectie ... Je staat er als school niet alleen voor.

De handvatten in dit draaiboek gelden grotendeels voor alle gewone en buitengewone basis- en secundaire scholen². Waar nodig is er duidelijk nuance aangebracht naargelang het onderwijsniveau.

Algemene uitgangspunten

Deze 5 uitgangspunten lopen als een rode draad door dit draaiboek:

1. De gezondheid en veiligheid van onderwijsprofessionals en leerlingen staan voorop.
2. De scholen zijn de eerste regisseur voor het onderwijsproces en kunnen rekenen op de ondersteuning van pedagogische begeleiding en andere onderwijsactoren.
3. 2019-2020 is voor niemand een verloren schooljaar.
4. Na de herstart van de lessen op school wordt de onderwijstijd tot het einde van het schooljaar gemaximaliseerd.
5. Er is garantie op een faire evaluatie voor alle leerlingen.

¹ Dit draaiboek is een dynamisch document dat wordt aangepast op basis van de beslissingen van de Nationale Veiligheidsraad.

² Voor het volwassenenonderwijs en het deeltijds kunstonderwijs wordt een apart draaiboek opgesteld.

Uitgangspunt 1: De gezondheid en veiligheid van onderwijsprofessionals en leerlingen staan voorop.

Een nul-risico bestaat niet, dat is ook zo in niet-coronatijd. Maar zonder voldoende ruime medische garanties herstart het onderwijs op school niet. De overheid neemt enkel minimale én beheerste risico's. Een heropstart gebeurt in samenspraak met en op advies van de experts die de globale exit-strategie bepalen. Elke heropstart zal gepaard gaan met het nemen van een aantal noodzakelijke veiligheidsmaatregelen.

Uitgangspunt 2: De scholen zijn de eerste regisseur voor het onderwijsproces en kunnen rekenen op de ondersteuning van pedagogische begeleiding en andere onderwijsactoren.

Vlaanderen mag trots zijn op haar scholen. Ze bewijzen zich keer op keer in internationaal onderzoek. Ook uit onderzoek blijkt hoeveel vertrouwen de burger heeft in ons onderwijs.

Ook in corona-tijd bewijzen scholen dat zij het best geplaatst zijn om het onderwijsproces in goede banen te leiden en dat ze snel kunnen schakelen. Meer dan ooit geldt dus het vertrouwen in de professionaliteit en kwaliteit van de scholen en respect voor hun autonomie.

Uitgangspunt 3: 2019-2020 is voor niemand een verloren schooljaar.

Vóór 13 maart, de dag waarop de corona-maatregelen ingingen, was veel leerstof al gegeven en waren al veel evaluaties gebeurd. Op die basis werken scholen de rest van dit schooljaar verder.

Maar ook in het schooljaar 2020-2021 dragen scholen wellicht de pedagogische gevolgen van de corona-crisis nog mee.

Uitgangspunt 4: Na de herstart van de lessen op school maximaliseren we de onderwijstijd tot het einde van het schooljaar.

Door de schorsing van de lessen op school vanaf midden maart ging onderwijstijd verloren. Daarom is het motto voor de rest van het schooljaar: onderwijstijd maximaliseren.

Dat begint met de periode van 'preteaching' na de paasvakantie. Leerlingen verwerven vanaf dan de essentiële leerstof in eerste instantie op afstand. Zodra de lessen terug op school doorgaan, komt de leraar in de eerste plaats op die leerstof terug in de klas, met als doel dan sneller tot de kern te komen én te differentiëren.

Ook voor de rest van het schooljaar zullen scholen zich moeten beperken tot essentiële leerstof. En dus dezelfde vraag stellen als in de preteaching-fase: welke leerstof hebben onze leerlingen nu écht nog nodig om naar een volgend leerjaar over te gaan?

We gaan ervan uit dat leren voor de rest van het schooljaar voor sommige leerlingen nog via blended learning zal gebeuren, dus via een mix van leren met en zonder technologie. Bijvoorbeeld: een combinatie van e-learning en klassikaal leren op school.

Uitgangspunt 5: We garanderen een faire evaluatie voor alle leerlingen.

Leren is voor de rest van dit schooljaar belangrijker dan evalueren. Zowel in de preteaching-fase als na de herstart van de lessen op school komt het erop aan de onderwijstijd te maximaliseren. Als je tijd stopt in evalueren, doe dat dan vooral formatief, met als doel het individuele leertraject van

leerlingen op te volgen en hun daarover feedback te geven. Op welk ogenblik er nog summatieve toetsen kunnen volgen, hangt in grote mate samen met het exit-scenario dat zal uitgevoerd worden.

2019-2020 was voor iedereen in onderwijs speciaal en stresserend. Zorg ervoor dat alle leerlingen een faire evaluatie krijgen. Geef elke leerling genoeg kansen om zich te bewijzen. Zorg ervoor dat de eventuele summatieve evaluaties transparant, eerlijk, billijk, behoorlijk en passend zijn. Geef leerlingen zo nodig het voordeel van de twijfel.

Thema's

Het afwegingskader hieronder bestaat uit 5 thema's waarover scholen het best nadenken vóór de herstart van het onderwijs. Het is gebaseerd op internationaal wetenschappelijk onderzoek en gedragen door alle onderwijspartners.

Dit zijn de 5 thema's:

1. Veiligheid
2. Mensen
3. Leren
4. Organiseren
5. Evalueren en attesteren

Het thema veiligheid staat centraal en vormt het vertrekpunt voor alle beslissingen die scholen achtereenvolgens nemen (en bijsturen) omtrent de andere 4 thema's.

Binnen de 5 thema's wordt in dit draaiboek steeds dezelfde opbouw gebruikt:

- Uitgangspunten: een specificering van de 5 algemene uitgangspunten (zie hoger)
- Maatregelen: verplicht te volgen door alle scholen
- Richtlijnen: richtinggevend, maar niet verplicht te volgen en afhankelijk van lokale context
- Ondersteunende vragen: aspecten waarover de school zelf het denkproces moet opvatten (cf. geheugensteuntjes).

1. Veiligheid

Hiervoor verwijzen we naar het aparte draaiboek veiligheid.

2. Mensen

Uitgangspunten

- Welbevinden op school is voor leerlingen én onderwijspersoneelsleden belangrijk, zeker ook in coronatijd. Deze periode heeft een niet te onderschatten impact op het psychosociale welzijn van personeel en leerlingen.
- Scholen maken tijd en ruimte vrij om met de emoties en angsten van iedereen om te gaan. Het is nodig in de preteaching-fase, maar ook na de herstart van het onderwijs in de scholen om aandacht te hebben voor het sociaal-emotionele en psychische welzijn van alle betrokkenen.
- Dit is zowel belangrijk voor leerkrachten en leerlingen die fysiek naar school komen als voor die leerkrachten en leerlingen die op afstand aan de slag zijn.

Maatregelen

- Pas de regelgeving op de aan- en afwezigheden van leerlingen toe. Op die manier kan ook het CLB ingeschakeld worden, bijvoorbeeld als leerlingen uit angst niet naar school durven te komen.

Richtlijnen

- Kom vóór de herstart van het onderwijs op school met het leerkrachtenteam minstens 1 dag op school samen om de herstart voor te bereiden. Organiseer deze teamdag conform de richtlijnen over social distancing. Organiseer dit desnoods via een mix van fysiek en online samenkomsten. Betrek hier ook de leerkrachten bij van de klassen die nog niet fysiek op school zullen komen.
- Organiseer tijd voor het psychisch en emotioneel welzijn van de leerlingen bij de heropstart en tijdens lesmomenten als dat nodig is. Werk inclusief en organiseer dit dus via een mix van fysiek en online samenkomsten (cf. 'blended learning'). Niet alle leerlingen van een bepaalde groep zullen wellicht op school aanwezig kunnen zijn, bijvoorbeeld omdat ze in quarantaine moeten blijven.
- Continueer afstandslernen voor die jongeren die tot één van de risicocategorieën behoren of die nog niet onmiddellijk op school kunnen herstarten.
 - Deze richtlijn geldt vooral voor het secundair onderwijs (inclusief leren en werken en duaal leren) en HBO5 verpleegkunde.
 - We weten dat dit anders is in het kleuteronderwijs en buitengewoon onderwijs, waar afstandslernen sowieso minder gebeurt. Continueer daar wat je al doet.
 - In het gewoon lager bezorgen vele scholen lespakketjes of werkbladen aan hun leerlingen. Die ondersteuning op afstand continueer je best voor leerlingen die nog niet onmiddellijk op school kunnen herstarten of die gewettigd afwezig zijn.
- Communiceer tijdig, minstens 5 dagen vooraf³, aan de ouders en leerlingen over hoe de heropstart in jouw school zal verlopen en wat de school doet om te zorgen dat dit in veilige omstandigheden gebeurt.

Ondersteunende vragen

- Welke psychosociale ondersteuning bieden we aan voor alle leerlingen? Welke externen schakelen we eventueel in?
- Welke psychosociale ondersteuning bieden we aan voor specifieke leerlingen? Welke externen schakelen we eventueel in?
- Blijven we continu voldoende aandacht hebben voor het psychosociaal welzijn van ons personeel?
- Schakelen we het CLB in voor psychologische ondersteuning van onderwijsprofessionals en leerlingen?
- Maken we gebruik van de pedagogische reserve?
- Hoe brengen we de psychosociale noden in kaart?
- Wie vangt de leerlingen op school op en hoe organiseren we ons?
- Wie monitort of we alle leerlingen die nog thuis leren bereiken?
- Hoe vangen we tekorten op in het team door ziekte of quarantaine?
- Hoe gaan we om met de leerlingen die we dreigen kwijt te raken (18+, gewettigde vs. ongewettigde afwezigheid, in buitenland, definitief uitgesloten)?

³ Hoeveel op voorhand je de ouders verwittigt, is mede afhankelijk van de communicatie van de Nationale Veiligheidsraad.

- Hoe betrekken we de onderwijsinspectie en PBD voor de ondersteuning van de schooldirectie?

3. Leren

Uitgangspunten

De begeleidingsdiensten van alle onderwijsverstrekkers hebben een aantal handvatten geformuleerd om essentiële doelen af te bakenen, die ervan uitgaan dat:

- de focus op de essentiële doelen ligt. Een brede, harmonieuze vorming blijft belangrijk.
- je vanuit de diversiteit en context van jouw school (en leraren van hun klas), het best keuzes kan maken over welke leerinhouden je nog moet aanbieden.
- de keuze van de lesorganisatie bij het schoolteam blijft. Waak over een evenwichtige inzet van je hele schoolteam.

Maatregelen

- Als je als school afwijkt van de gewone lessenroosters, zet je je personeel soepeler in en je respecteert daarvoor de gemaakte afspraken.
- Voor studierichtingen met een werkplekcomponent en stages gebruik je de beslissingsboom over de stages.

Richtlijnen

Als je essentiële doelen bepaalt, volg je volgende richtlijnen:

- Ga stapsgewijs te werk door eerst te selecteren wat essentieel is, baken samen met het schoolteam af wat in welk jaar nog aan bod zal komen en maak samen keuzes.
- Een eerste selectie gebeurt het best door de individuele leraar. Het leerplan vormt hierbij het vertrekpunt en niet de gebruikte methoden en/of handboeken. De volgende afwegingen kan je daarbij maken:
 - Kunnen bepaalde leerplandoelen doorgeschoven worden naar het volgende leerjaar omdat ze aansluiten en gemakkelijk op te pikken zijn in het volgende leerjaar?
 - Werden de inhouden die verwerkt zitten in de leerplandoelen al voldoende aangeboden?
 - Bevatten deze leerplandoelen belangrijke voorkennis voor latere leerjaren, in het bijzonder bij scharnier- of transitie momenten?
 - derde kleuterklas: zet in op die competenties die nodig zijn om in het eerste leerjaar te starten.
 - zesde leerjaar van de lagere school: focus op de essentiële leerstof die nog behandeld moet worden om een vlotte overstap te kunnen maken naar het secundair onderwijs.
 - even leerjaren van de eerste en tweede graad van het secundair onderwijs: overweeg wat nodig is om een vlotte overstap te kunnen maken naar een volgende graad.
 - eindjaar van het secundair onderwijs: overweeg wat nodig is voor de doorstroom naar een vervolgopleiding en/of de arbeidsmarkt.

- Zijn de leerplandoelen verplicht?
- Welke leerplandoelen werden al bereikt vóór de opschorting van de lessen en via afstandsonderwijs?
- Besteed vooral aandacht aan vakken die een groot gewicht hebben in het geheel van het curriculum van de studierichting of het leerjaar, maar zorg daarnaast ook voor een goede afwisseling met de andere vakken in het curriculum. Bewaak als schoolteam het geheel van het curriculum en stem onderling af, zodat je per studierichting, leerjaar en klasgroep een evenwichtig en haalbaar geheel aan leerplandoelen (en bijbehorende opdrachten) kan afbakenen.
- Houd als schoolteam de algemene taakbelasting van leerlingen onder controle. Kinderen die naar school kunnen gaan, moeten niet nog eens belast worden met thuisonderwijs of huiswerk na de schooluren. Het mag niet én-én worden.
- Geef als schoolteam extra aandacht aan de leerlingen die je moeilijk bereikte in de periode van preteaching en nodig desgevallend leerlingen met specifieke problematieken uit hen om te ondersteunen op school.
- Specifiek voor het buitengewoon onderwijs bekijk je met het team het best vanuit het individueel handelingsplan van de leerling wat nodig is in functie van zijn toekomst- en ontwikkelperspectief. In functie van deze nieuwe beginsituatie bepaal je prioritaire doelen en maak je afspraken rond voorbereiding en begeleiding. Besteed specifieke aandacht aan leerlingen die in aanmerking komen voor een getuigschrift basisonderwijs. Voor hen moet je voor 1 juni een gelijkwaardigheid van de leerdoelen aanvragen aan de onderwijsinspectie.
- Een focus op praktijkvakken kan aangewezen zijn voor jongeren uit het 6de en 7de jaar tso en bso. Voor de andere leerlingen in het tso en bso is de algemene vorming minstens even belangrijk.

Ondersteunende vragen

- Schakelen we de pedagogische begeleidingsdienst in voor ondersteuning? Voor bijkomende materialen en ondersteuning kan je terecht bij de pedagogische begeleiding, via onderstaande sites:
 - De begeleidingsdienst van het GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap
<https://pro.g-o.be/crisis-op-school/corona/afstandsleren>
 - De begeleidingsdienst van Katholiek Onderwijs Vlaanderen:
<https://pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/afstandsleren>
 - De begeleidingsdiensten van de kleine onderwijsverstrekkers
 - De begeleidingsdienst van OVSG, Onderwijsvereniging van steden en gemeenten
www.ovsg.be/e-leren
 - De begeleidingsdienst van het Provinciaal Onderwijs Vlaanderen
<https://www.povcommunity.be/uitwisseling>
- Hoe willen we mensen en middelen effectief inzetten in functie van de essentiële doelen?
- Hoe schatten we in waar leerlingen staan?
- Hoe gaan we om met mogelijke tekorten tijdens het leerproces? Via remediëring, preteaching, extra lessen...?
- Wat zijn doelen die een leerling zelfstandig kan bereiken en wat zijn doelen die we best tijdens contactmomenten kunnen aanpakken?
- Hoe willen we mensen en middelen effectief inzetten in functie van de essentiële doelen?

- Hoe organiseren we het lessenrooster en de inzet van leraars en ondersteuners in functie van de essentiële doelen?
- Hoe organiseren we praktijkvakken?
- Hoe komen we aan de nodige grondstoffen voor de praktijkvakken?
- Wat hebben leerlingen nodig om thuis zelfstandig te kunnen werken?
- Wat moeten leerlingen kunnen om thuis zelfstandig te kunnen werken?
- Hebben we een bijzondere aanpak nodig voor bijzondere doelgroepen? (bijvoorbeeld leerlingen met leerstoornissen, OKAN, leerlingen die nog langer afwezig zijn)
- Hebben we voldoende aandacht voor de studiekeuze van onze leerlingen voor het volgend leerjaar?
- Welke ondersteuning is mogelijk en nodig? Kunnen we ondersteuningsnetwerken inschakelen? (zie ook thema veiligheid)
- Bereiken we alle leerlingen en ouders? Schakelen we brugfiguren en intermediaire organisaties in?
- Maken we gebruik van de pedagogische reserve?

4. Organiseren

Uitgangspunten

- Zo efficiënt mogelijk een zo veilig mogelijke schoolomgeving aanbieden.
- De onderwijstijd maximaliseren.

Maatregelen

- De nodige vaccinaties en (para)medische hulpverlening moeten veilig blijven doorgaan.

Richtlijnen

- Je organiseert nu beter geen schooluitstappen, sportdagen, enz. meer, zodat je meer onderwijstijd hebt om te focussen op je geselecteerde doelen.
- Scholen kunnen er ook voor kiezen om facultatieve verlofdagen en pedagogische studiedagen niet te laten doorgaan. Scholen kunnen hier enkel voor kiezen na overleg met de lokale personeelsvertegenwoordigers.
- Ga eventueel in overleg met andere partners, bijvoorbeeld je lokale overheid, om de nodige facilitaire voorzieningen uit te breiden en om je school zo veel mogelijk te ontzorgen (lesruimte, toegang tot de school,...).

Ondersteunende vragen

- Hebben we aandacht voor overgangsrituelen (bv. 100 dagen, of overgang lager – secundair onderwijs, einde secundair onderwijs) en kunnen we veilige alternatieven organiseren? Of kunnen we ze uitstellen naar bijvoorbeeld de laatste week van augustus?
- Werken we elk uur met alle leerlingen?
- Hoe ziet het lessenrooster eruit?
- Hoe delen we de leerlingen in?
- Hoe organiseren we oudercontacten, etc.?

5. Evalueren en attesteren

Dit hoofdstuk is beperkt van toepassing op het gewoon en buitengewoon basisonderwijs.

Het is wel van toepassing op het buitengewoon secundair onderwijs, maar op sommige opleidingsvormen meer dan op andere. Als het hier gaat over het civiel effect van de studiebekrachtiging is dit minder van toepassing op OV1 en OV2, maar zeker wel op OV3 en OV4.

Uitgangspunten

- Iedereen krijgt een faire evaluatie.
- De klassenraad krijgt het vertrouwen om met kennis van zaken de juiste beoordeling te maken.

Maatregelen

- De gevalideerde toetsen in het lager onderwijs worden dit jaar uitzonderlijk optioneel.
- De noodregelgeving voor het schooljaar 2019-2020 voorziet een mogelijkheid om af te wijken van het schoolreglement in het kader van evaluatie in functie van de overmachtssituatie. Communiceer hier duidelijk over met ouders en leerlingen.

Richtlijnen

- Maximaliseer de resterende onderwijstijd. In het basisonderwijs betekent dit dat er best lesgegeven wordt tot 30 juni. In het gewoon secundair onderwijs betekent dit dat de eventuele examens best enkel in de laatste week van juni georganiseerd worden.
- Als er examens georganiseerd zouden worden, houd rekening met de belasting van de leerlingen.
- Als er voldoende informatie is voor een degelijke beoordeling, gebruik de onderwijstijd dan niet om examens te organiseren.
- Denk na over alternatieve evaluatievormen en over alle informatie waardoor beslist kan worden dat een leerling de nodige kennis en vaardigheden verworven heeft die relevant kan zijn bij de eindbeoordeling.
- Kansen op een extra evaluatie gaan prioritair best naar kinderen en jongeren voor wie er onvoldoende basis is om te beoordelen op basis van de evaluatieresultaten van vóór 13 maart.
- Bij negatieve evaluaties: zorg voor voldoende transparantie en een grondige en goed onderbouwde motivering. Zo vermijd je juridisering.
- Maak gebruik van alle mogelijkheden in de regelgeving, bijvoorbeeld graadevaluaties in het secundair onderwijs.
- Maak optimaal gebruik van vakantietaken, remediëring, herexamens, inhaalstages ... om zo veel mogelijk kinderen een 2de kans te geven. De bestaande regelgeving biedt die mogelijkheid; gebruik ze.
- Evaluaties die gebeurden in de drie weken vóór de paasvakantie kunnen enkel als formatief beschouwd worden.
- Formatieve evaluatiegegevens uit de drie weken vóór de paasvakantie en van de periode van preteaching kunnen enkel in het voordeel van de leerling gebruikt worden.
- Scholen die ervoor kiezen om de deliberaties begin juli te houden, verzekeren de leerlingen en hun ouders dat zij de resultaten ten laatste op 7 juli krijgen. Scholen kunnen hier enkel voor kiezen na overleg met de lokale personeelsvertegenwoordigers.

Ondersteunende vragen

- Welke doelen kunnen via permanente evaluatie?
- Welke informatie leveren de online platformen? (bijvoorbeeld format waarop evaluatie aangereikt wordt)
- In welke jaren is summatieve evaluatie noodzakelijk?
- Welke vakken nemen we op in de examenperiode?

- Hoe organiseren we deliberaties? Wie delibereren we? Wanneer delibereren we?
- Houden we er rekening mee dat onze beslissing impact heeft op andere scholen?
- Wat zijn de vangnetten indien twijfel?
- Kunnen we de beoordeling uitstellen?
- Welke mogelijkheden voor tweede kansen of voor ondersteuning zijn er in de grote vakantie? (herexamens, vakantietaken, zomerscholen...)